

Un ganxó, pare de la fotografia filipina

Eduardo Masferré, el documentalista de la vida indígena

Eduardo Masferré és un fotògraf filipí molt vinculat a Sant Feliu de Guíxols que, sobretot en el període en què l'arxipèlag on va néixer va estar sota administració dels EUA (1898-1946), va documentar gràficament la forma de vida dels pobles indígenes que habitaven la regió de La Cordillera, al nord de l'illa de Luzon. Aquesta aportació, d'un valor antropològic impagable, li va valer més endavant, quan el país va aconseguir la segona independència, que les autoritats de Manila el distingissin amb el títol de «Pare de la fotografia filipina», un honor —el reconeixement de «Pare de Filipines»— que només han aconseguit cinquanta ciutadans d'aquell país.

JOAN BARBARÀ > TEXT

EDUARDO MASFERRÉ > FOTOS

Eduardo Masferré va néixer el 18 d'abril de 1909 al poble de Sagada (Mountain Province), al nord de l'illa de Luzon. Era el segon fill del matrimoni format el 1905 per Jaume Masferré, un soldat de lleva reenxat, nascut a Sant Feliu de Guíxols, que va ser enviat a Filipines a finals del segle XIX, durant el període de la colonització espanyola, i la filipina Cunyap Langkew (Mercedes Pins per als espanyols), una nadiua kankana-ey.

L'any 1895, un cop acabades les seves obligacions militars, el tinent Masferré va ser desmobilitzat i, en lloc de retornar a la Península, va decidir quedar-se a l'arxipèlag. Es va establir a Sagada, on va muntar una petita explotació agrícola que combinava la ramaderia amb el conreu del cafè i cítrics, principalment taronges i llimones.

L'església episcopaliana

Quan, l'agost de 1902, en els primers anys del període de la dominació nord-americana, Charles Henry Brent, un bisbe de l'església episcopaliana, arriba a Manila, el primer que fa és elaborar un pla d'evangelització de les illes Filipines.

D'antuvi, s'adona que, després de 300 anys de presència espanyola a l'arxipèlag, la religió catòlica està àmpliament difosa per tot el territori. A partir d'aquesta constatació, elabora una estratègia de difusió de la seva

Els primers cinc anys de la infantesa d'Eduardo Masferré transcorren a Sagada enmig de l'activitat frenètica de construcció de la missió

THOMAS MURRAY

<< Eduardo Masferré, 1981.

doctrina a tot el país, basada en la idea de «no construir un altar damunt d'un altre». Amb aquesta convicció, el porprat americà va orientar la seva tasca

MARTIN NGADAO

<< Eduardo Masferré a Butbut, Tinglayan, de la província de Kalinga, a Filipines, c. 1948.

catequètica, no a fer proselitisme entre els catòlics, sinó a acostar a la fe episcopaliana els pagans de les tribus del nord de l'illa de Luzon —que els espanyols no havien aconseguit sotmetre ni convertir al cristianisme—, els filipins urbans d'ascendència xinesa i els musulmans de les illes del sud, principalment els de Mindanao.

És en aquest context que a principis de 1904 arriben a Sagada uns missioners nord-americans, de l'església episcopaliana. Aquests apòstols protestants, atesa la manca d'allotjaments que hi havia a la zona, són acollits per Jaume Masferré.

A partir de Batalao (la casa dels Masferré) els religiosos varen començar a convertir a la seva fe molts indígenes de la zona. El 1907, quan ja tingueren una comunitat mínimament consolidada, els frares es plantejaren la necessitat de construir una missió

estructurada al voltant de tres eixos: l'edificació d'un centre de culte, que és l'actual església dedicada a la Verge Maria, una escola i un petit hospital.

Al front d'aquest ambiciós projecte hi havia el pare John F. Staunton, que nomena Jaume Masferré encarregat principal de les obres.

El 1915, quan l'Eduardo tot just té sis anys, el pare l'envia amb el seu germà gran a Sant Feliu de Guíxols, per tal que rebin la instrucció que ell no els pot donar a Filipines

<< Llibre de fotos d'Eduardo Masferré editat a Filipines el 1999.

Els missioners episcopalianes es refien totalment del ganxó de Sagada, que s'havia fet amb la confiança dels nord-americans. Saben que serà un capatàs lleial amb els religiosos, que alhora sabrà guanyar-se el respecte i l'autoritat dels obrers, atès que el tenen per una

NORD DE L'ILLA DE LUZON

<< Un petit assentament d'Ifugao en un turó entre les terrasses, 1955. A la dreta, mapa de l'illa de Luzon.

persona justa i equànime, molt diligent, seriosa i responsable en el treball.

Els primers cinc anys de la infantesa d'Eduardo Masferré transcorren a Sagada enmig d'aquesta activitat frenètica de construcció de la missió. Els seus companys de joc són els fills de les famílies dels treballadors que han vingut al poble, majoritàriament provinents d'Ilocos, una regió nord-oriental de l'illa de Luzon.

Amb el temps, el projecte inicial dels episcopalsians es va ampliant i, a banda de l'església, l'escola i l'hospital, s'edifiquen residències annexes per als religiosos i treballadors, una botiga, una impremta... tot de pedra, interconnectat per carreteres i dotat d'aigua corrent i sistema de clavegueram. Aquells anys, de la mà dels religiosos americans, sembla que el progrés ha arribat a Sagada.

Fora de la missió però, la vida és molt diferent. La comunitat indígena habita en barraques de palla i malviu practicant una economia de subsistència, basada en el conreu de l'arròs, blat de moro i moniatos i la cria de porcs, pollastres i altres animals domèstics, bàsicament per al consum propi.

Eduardo Masferré a Sant Feliu

Econòmicament les coses li van bé, però Jaume Masferré considera que Sagada no és el millor lloc per educar els seus fills i, el 1915, quan l'Eduardo tot just té sis anys, l'envia amb el seu

germà gran a casa d'una seva germana, a Sant Feliu de Guíxols, per tal que rebin la instrucció que ell no els pot donar a Filipines.

Eduardo i el seu germà Jaume són dos alumnes aplicats i s'integren molt bé a la comunitat educativa ganxona, però el 1922 es produeix un fet fatal: el germà gran mor de tuberculosi. Això farà que, en acabar el curs, el pare faci tornar l'Eduardo a Filipines.

Retorn a casa

Quan arriba a Sagada, després d'un viatge en vaixell que dura setmanes, el petit Eduardo es troba un poble molt diferent al que havia deixat feia tot just set anys. D'entrada, la seva pròpia fa-

mília ha crescut. Ara té nous germans que no hi eren quan va marxar. El seu pare continua treballant a la missió, però ara no és només l'encarregat de les obres. Ha deixat la religió catòlica i ha abraçat la fe episcopaliana, de la qual no s'ha fet només fidel, sinó que ha estat ordenat sacerdot.

Una de les primeres dificultats que es troba quan torna a casa és l'idioma. L'Eduardo parla català i castellà, però aquestes dues llengües no li serveixen a Filipines. Així que ha de passar per una mena d'aula d'acollida, on aprendrà l'anglès en pocs mesos, abans d'incorporar-se a Saint Mary's School, l'escola de la missió. Més endavant, a partir de 1926, completarà els seus estudis a Baguio, on estudiarà magisteri i es graduarà com a mestre.

El cuc de la fotografia

Quan Eduardo Masferré inicia els estudis a Saint Mary's School, comença a col·laborar en altres tasques de la missió. Es fa assistent del reverend Leonard Walcot, el missioner encarregat de l'arxiu. Amb ell, Eduardo aprèn a revelar i a editar fotografies i té accés a tot un seguit de revistes il·lustrades que hi ha a la biblioteca, com ara *National Geographic*, *Life* i altres magazines de caire científic.

Amb 22 anys, el 1931, Saint Mary's School contracta l'Eduardo com a mestre per tal que imparteixi classes d'an-

Eduardo, que és un mestís, fruit de la unió d'un europeu i una indígena, no accepta de cap manera que la cultura de la seva mare i la dels altres pobles autòctons que habiten la regió de La Cordillera sigui ignorada i bandejada en els llibres de text

glès i història de Filipines als alumnes de 6è i 7è de primària. Aquesta feina, a temps parcial, li ocupa només un parell d'hores al dia. Això fa que tingui molt temps lliure, que dedicarà a llegir i a descobrir el seu entorn més proper, un territori que per a ell era desconegut fins aleshores.

Una altra activitat que practica aquells anys és el senderisme, i d'aquesta manera entra en contacte amb grups indígenes que viuen en petits poblats, prop de Sagada. Són comunitats que només coneixen el poble com a mercat, on van de tant en tant a oferir els seus excedents.

Així, gairebé sense adonar-se'n, coneix una realitat pròxima, però molt diferent de la que viu al poble i a la missió. Descobreix que a pocs quilòmetres de Sagada hi ha gent que porta centenars d'anys vivint en el territori d'una forma diferent a la seva, que té una cultura pròpia i una manera de fer al marge del sistema de vida occidental, de les religions monoteistes i de l'educació tal com l'entenen a la missió.

Com a professor d'història, Eduardo Masferré és molt crític amb el programari i els llibres de text que li donen. Pensa que la història del país no comença amb l'arribada dels espanyols. Aquestes idees revolucionàries, que ara, a més a més, constata de primera mà fora de les aules, procura encomanar-les als seus alumnes.

<< Eduardo Masferré en el seu estudi, fotografiat pel seu fill Pancho Bontoc. c. 1983. A l'esquerra, investigant la càmera.

Eduardo, que és un mestís, fruit de la unió d'un europeu i una indígena, no accepta de cap manera que la cultura de la seva mare i la dels altres pobles autòctons que habiten la regió de La Cordillera sigui ignorada i bandejada en els llibres de text.

De mica en mica, una idea es va forjant en la seva imaginació: documentar la història d'un segment de la població filipina que, encara en aquells anys, no ha estat influïda —o molt poc— per la cultura occidental. Combinarà aquesta inquietud intel·lectual que té com a professor amb la que serà la gran passió de la seva vida, la fotografia. El resultat serà extraordinari, tant des d'un punt de vista gràfic com antropològic.

A començaments dels anys quaranta inicia d'una forma sistemàtica la documentació de grups ètnics del nord de Luzon. La tasca no és fàcil perquè algunes comunitats indígenes el veuen com un intrús que vol robar-los les seves ànimes

Una passió que no deixarà mai

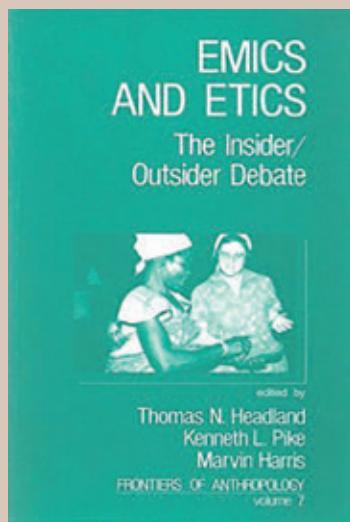
A començaments de 1933 inverteix part dels seus estalvis a comprar als EUA, per correspondència, una càmera Kodak Graflex i un llibre d'iniciació a la fotografia. Amb això i altres idees que treu d'altres llocs, l'Eduardo s'inicia ja de forma definitiva i sempre autodidacta, en un art en què acabarà sent un gran mestre.

Eduardo Masferré converteix la seva petita habitació en un estudi fotogràfic i un lavabo vell en la cambra fosca. Comença a revelar i positivar negatius. Sagada no és Manila, no hi ha arribat encara l'electricitat ... Eduardo Masferré s'ho ha d'inventar tot. No té cubetes per revelar, ha d'aprendre a utilitzar la llum solar com a substitut del corrent elèctric, i fins i tot es planteja construir una nova màquina de fotos...

Els seus primers models són la seva família, veïns... Fotografia algun paisatge, però de seguida descobreix la seva predilecció pels retrats. A mesura que en va aprenent, encara nous reptes i amplia el seu àmbit d'actuació. No surt mai de casa sense la càmera, i sovint els dies de festa es lleva de bon matí i visita comunitats indígenes a hores de camí del seu lloc de residència.

L'any 1935 mor la seva mare, i ell deixa l'ensenyament per ajudar el seu pare. Té sis germans petits i ha de fer-se càrrec d'un petit negoci que portava la Cunyap. Més endavant, s'instal·la

EMIC / ETIC

Malgrat que els termes *emic* i *etic* varen ser encunyats el 1954 pel lingüista de Connecticut Kenneth Pike, va ser l'antropòleg de Brooklyn Marvin Harris qui els va popularitzar uns anys més tard. En les ciències socials, els mots *emic* i *etic* s'utilitzen per referir-se a dos tipus de descripcions relacionades amb la conducta dels grups socials i la interpretació que se'n fa. D'una manera simplificada, podríem dir que el terme *emic* expressa essencialment el punt de vista del nadiu, i la paraula *etic* reflecteix la visió de l'estranger.

provisionalment a Baguio, on complementa el seus ingressos fent fotografies per a estudiants i, eventualment, reportatges de graduacions, baptismes, comunions i casaments. Per primera vegada edita també postals.

A començament dels anys quaranta torna a Sagada i inicia, d'una forma sistemàtica, la documentació de diferents grups ètnics que habiten al nord de Luzon. La tasca no és fàcil, atès que, d'entrada, algunes comunitats indígenes el veuen com un intrús que vol robar-los les seves ànimes. A

<< Treballant la terra a Lubuagan, Kalinga, 1948.

poc a poc, però, es va guanyant la confiança dels nadius, que l'accepten com si fos un d'ells. El conviden a participar en les seves festes i rituals i, fins i tot, alguns s'ofereixen per posar. Més endavant, l'arriben a considerar un més de la colla i àdhuc alguns li demanen còpies de fotos de parents difunts que ell guarda en el seu arxiu.

En aquest sentit, podem afirmar que el treball que Eduardo Masferré va fer amb els pobles indígenes de La Cordillera té un clar valor etnogràfic de tipus *emic*.

La gran majoria de les fotos d'Eduardo Masferré són retrats de persones, més que no pas paisatges. Li agrada la natura, però totes les vistes panoràmiques que capta són imatges tocades per la mà de l'home.

Arriba un moment que Eduardo Masferré és tan acceptat per les comunitats natives que pot fotografiar-ho

L'activitat de Masferré com a fotògraf acaba l'any 1956, i tota la seva feina roman en l'anonimat gairebé vint-i-cinc anys fins que a començament dels anys vuitanta alguns observadors estrangers comencen a valorar-la

pràcticament tot. Però és molt respectuós amb la seva cultura i es nega a fotografiar morts i rituals funeraris, atès que considera que el seu treball ha de ser dels i per als vius.

El temps de la guerra

Quan esclata la Segona Guerra Mundial i els japonesos envaeixen Filipines, Eduardo Masferré ha d'aturar tots els seus projectes i confia el seu ja important arxiu fotogràfic a la seva àvia Depya, que l'hi custodiarà a Sagada fins que s'acabi el conflicte, el 1945.

Durant la conflagració, Eduardo s'apunta primer a la resistència i després al 121 cos d'infanteria de l'exèrcit dels EUA, on arribarà a tenir la graduació de sergent. Els darrers mesos del conflicte es produeixen violents bombardejos al nord de l'illa de Luzon. En un d'aquests raids a Baguio, Jaume Masferré perd la vida.

Tornar a començar

Quan s'acaba la guerra, Eduardo Masferré obre un estudi fotogràfic a Bontoc i intenta ajuntar feina i hobby en un mateix projecte. Torna a fer reportatges, retrats i postals per al públic en general, i aprofita el temps lliure per documentar ètnies que no havia pogut referenciar quan estava a Sagada.

De ben petit, Eduardo va aprendre del seu pare els valors de la disciplina i l'organització, i de la seva mare una pa-

<< A l'esquerra, noia amb la pipa, 1954. Al mig, un líder de Bilig, 1950. A la dreta, fent una cistella de bambú, 1950.

ciència infinita. Aquestes virtuts, combinades amb una gran intuïció, un agut sentit de l'observació i una curiositat sense límits, li varen permetre, ara que tenia més recursos i un estudi en condicions, completar tota la gran feina de documentació dels pobles de La Cordillera que havia iniciat abans de la guerra.

Des de Bontoc, a partir de la segona meitat dels anys quaranta fins ben entrats els cinquanta, va fotografiar cerimònies i rituals, però sobretot va saber captar la vida quotidiana de gairebé tots els grups ètnics que habitaven la regió de La Cordillera, fonamentalment kalingues, kankana-ey, gadgangs i ifugaos. Hi ha estimacions que diuen que, en aquells anys, Eduardo Masferré va arribar a fer aproximadament unes setanta mil fotografies amb aquesta temàtica.

La crua realitat

El 1951 Eduardo Masferré es casa amb Nena Ogues, una infermera de Kapanagan. La seva dona l'ajuda en les feines de l'estudi i ambdós inicien un projecte revolucionari, molt nou i potser massa avançat per a aquells anys i per a l'àrea en què estan vivint, una zona rural a 300 km de Manila. Comencen a pintar en colors fotografies que originalment són en blanc i negre.

La família va creixent i el matrimoni, al final, acabarà tenint sis fills. Les condicions de vida són molt dures els primers

anys de la Filipines independent, i la crua realitat és que l'estudi de fotografia no dona per alimentar tantes boques. Així és que, el 1956, els Masferré Ogues decideixen tancar l'estudi fotogràfic a Bontoc, tornar a Sagada i engegar de nou l'explotació agrícola que fa molts anys havia iniciat Jaume Masferré.

Eduardo Masferré, pagès

El primer que va fer Eduardo a Sagada va ser tornar a treballar l'hort del pare. D'aquesta manera s'assegurava la subsistència alimentària de la família. A partir d'aquí va ressemar l'antiga plantació de cafè amb cítrics i va iniciar el cultiu de caquis i peres. Com a complement a l'activitat agrícola, els Masferré varen muntar una petita granja amb gallines, ànecs, conills i algun porc, uns animals domèstics que, a banda que garantien la ingesta de carn a casa, també proporcionaven adobs per als camps.

Masferré organitza també una petita cadena de distribució i ofereix els

seus productes a les parades d'autobús, als venedors del mercat local de Sagada, i subministra també queviures als mercats centrals de Bontoc i Baguio.

Arriba el reconeixement

L'activitat d'Eduardo Masferré com a fotògraf acaba l'any 1956 i tota la seva feina roman en l'anonimat gairebé vint-i-cinc anys fins que, a començament dels anys vuitanta, alguns observadors estrangers comencen a valorar la seva obra. D'altra banda, a la mateixa època, el país mateix, un cop supera els traumes i la destrucció que va suposar la Segona Guerra Mundial, comença a pujar l'autoestima i a valorar els seus orígens més enllà del seu passat colonial.

Les primeres exposicions en les quals Eduardo Masferré mostra el seu treball tenen lloc l'any 1982 a Baguio i el 1983 a Manila. A partir d'aquesta mostra, la multinacional Mobil Oil s'interessa per la seva obra i patrocina una nova exposició a Manila el 1988 que voltarà pel país, i que es pot veure també a Baguio, Cagayan, Cebú, Davao i Batacold.

Al mateix temps que l'exposició fa itinerància per l'arxipèlag, Mobil Oil també patrocina, el 1988, l'edició d'un llibre, *E. Masferré People of The Philippine Cordillera: Photographs 1934-1956*, que és regalat a totes les biblioteques, museus i escoles de Filipines. A partir d'aquest fet, el fotògraf de Sagada començarà a ser

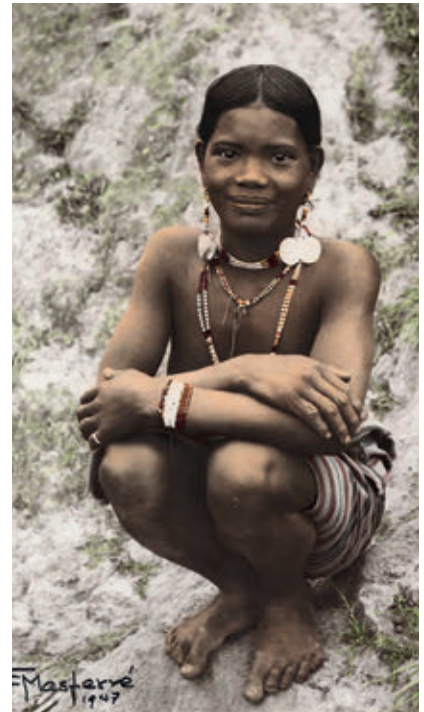
De manera pòstuma, el 1999, el govern del país l'honora definitivament distingint-lo amb el títol de «Pare de la fotografia filipina»

DANTE SANA

<< La família Masferré l'any 1994. Asseguts, Nena i Eduardo. Drets, Jaime, Pancho, Elvira, Roland, Nena i Leonor. A la dreta, foto acolorida a mà.

conegut, ara sí d'una forma àmplia, per la majoria dels seus compatriotes.

Després de la seva presentació a Baguio el 1982, marxants internacionals ja s'adonen de la importància de l'obra, i el mateix any s'exhibeixen fotografies seves a Dinamarca. Posteriorment exposa a Tòquio els anys 1986 i 1989. Finalment, aquell mateix any 1989 Masferré obté la seva consagració internacional definitiva quan és convidat a participar en els *Rencontres Internationales de Photographie d'Arles*.

Un cop ha passat per Arles ja és un no parar. El 1991 l'Smithsonian Institution de Washington adquireix 120 fotografies d'Eduardo Masferré per al seu fons particular. Aquesta mateixa fundació organitza una exposició de la seva obra durant sis mesos a l'Smithsonian National Museum of Natural History a la capital federal, que posteriorment girarà per tots els EUA i es pot veure en llocs tan emblemàtics com les universitats de Pennsylvania i Yale o San Francisco. Més exposicions de la seva obra tenen lloc a Anglaterra i altres països de l'Europa occidental.

Aquells mateixos anys, la National Gallery de Canberra (Austràlia) també va adquirir a la família 30 imatges originals de la col·lecció privada d'Eduar-

do Masferré, i les exhibeix des d'aleshores en el seu fons permanent.

El 1995 Eduardo Masferré, que finalment ha pogut veure la seva obra reconeguda, mor a Sagada acompanyat dels seus i és enterrat en el cementiri que hi ha just al costat de l'església dedicada a la Verge Maria que ell va veure construir.

De manera pòstuma, el 1999, el govern del país l'honora definitivament distingint-lo amb el títol de «Pare de la fotografia filipina».

El 1995 Eduardo Masferré, que finalment ha pogut veure la seva obra reconeguda, mor a Sagada acompanyat dels seus i és enterrat en el cementiri que hi ha just al costat de l'església dedicada a la Verge Maria que ell va veure construir

Eduardo Masferré torna a Sant Feliu

El 1998, tot just tres anys després de la seva mort, s'organitzaren dues exposicions de l'obra fotogràfica d'Eduardo Masferré al nostre país: una a la Universitat Pompeu Fabra i l'altra al Monestir de Sant Feliu de Guíxols. El catedràtic d'història contemporània de la Universitat de Barcelona Josep Maria Fradera publicà un treball, en el número 190 de la *Revista de Girona*, que avui és de lectura obligada si es vol comprendre la magnitud del personatge i la seva obra.

Joan Barbarà i Puig
és estudiós de la cultura.

